

Stöda familjen och främja vårdnadshavarnas delaktighet inom småbarnspedagogiken

Verksamhetsinriktat examensarbete

Wilma Luhtasuo & Sandra Holmroos

Lärdomsprov

Socionom

2023

Lärdomsprov

Wilma Luhtasuo & Sandra Holmroos

Stöda familjen och främja vårdnadshavarnas delaktighet inom småbarnspedagogiken Yrkes-
högskolan Arcada: Socionom, 2023.

Identifikationsnummer:

9414, 9413

Uppdragsgivare:

Vanda stad

Sammandrag:

Detta verksamhetsinriktade examensarbets syfte är att utveckla ett arbetsverktyg, en affisch, för pedagoger inom småbarnspedagogiken. Med pedagoger menas de professionella som arbetar inom småbarnspedagogiken med olika yrkesbenämningar. Verktøget ska fungera som ett lätt tillgängligt redskap när de handlar om att stöda en skilsmässofamilj för att tillgodose barnets bästa.

Affischen ger läsaren möjligheten att förstå den mera komplexa tematiken på ett lättförståeligt sätt och ger en överblick över temat och frågeställningen. Skribenternas mål är att affischen ska väcka intresse hos läsaren, vara minnesvärd och ha ett konkret budskap.

Genom ett gott delat föräldraskap kan båda vårdnadshavarna vara delaktiga i småbarnspedagogiken, trots en separation.

Separation i barnfamiljer har alltid varit ett vanligt förekommande fenomen och fortsätter öka. År 2022 levde 240 000 barn i skilsmässofamiljer i Finland.

För att skapa verktyget behöver man ha kunskap kring betydelsen av delaktighet, ett gott bemötande samt förståelse kring separationens påverkan på hela familjen, detta beskrivs i examensarbetet. Utöver detta beskrivs annan relevant teori kring tematiken. Kunskapen är inhämtad via olika relevanta databaser, webbsidor samt litteratur som stöder tematiken.

Vanda stad är uppdragsgivare till detta examensarbete.

Verktøget är producerat i följande affisch: skilsmässofamiljers stig mot ett gott delat föräldraskap. Verktøget kommer att vara tillgängligt via en länk, som finns i detta examensarbete.

Nyckelord:

Delat föräldraskap, skilsmässofamilj, barnets bästa, konflikt och samarbete.

Degree Thesis

Wilma Luhtasuo & Sandra Holmroos

Supporting the family and encouraging the participation of guardians in early childhood education

Arcada University of Applied Sciences: Social work, 2023.

Identification number:

9414, 9413

Commissioned by:

Vantaa city

Abstract:

The purpose of this business-oriented degree project was to develop a work tool, a poster, for educators in early childhood education. The tool is meant to be easily accessible when supporting a divorcing family to accommodate the best interests of the child.

The poster gives the reader the opportunity to understand the more complex theme in an easily comprehensible way and provides an overview of the theme and the question. The writer's goal is that the poster should arouse interest in the reader, be memorable and have a concrete message. Through good, shared parenting, both guardians can be involved in the child's early childhood education, despite a separation.

Separation in families with children has always been a common phenomenon and continues to increase. In 2022, it turned out that there were 240,000 children in Finland living in divorced families.

To create the tool, one needs to have knowledge about the importance of participation, good interaction and having an understanding about the impact of separation on the whole family, this is described in the thesis. In addition to this, other relevant theories around the topic are described. The knowledge is acquired via various relevant databases, websites and literature that supports the topic.

The thesis is based on the city of Vantaa's development project. The tool is produced in the following poster: divorcing families' path to good, shared parenting. The tool will be available via a link, which can be found in this thesis.

Keywords:

Shared parenting, divorcing family, best interests of the child, conflict, and cooperation.

Opinnäyte

Wilma Luhtasuo & Sandra Holmroos

Tukea perhettä ja edistä huoltajien osallistumista varhaiskasvatukseen

Yrkeshögskolan Arcada: Sosionomi, 2023

Tunnistenumero:

9414, 9413

Toimeksiantaja:

Vantaan kaupunki

Tiivistelmä:

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää työväline, varhaiskasvatuksen kasvattajille kohdistettu juliste. Työkalun tulee toimia helposti saatavilla olevana välineenä eroavan perheen tukemisessa lapsen edun huomioon ottamiseksi. Juliste antaa lukijalle mahdollisuuden ymmärtää monimutkaisen aiheen helposti ymmärrettävällä tavalla ja antaa yleiskatsauksen aiheesta ja kysymyksestä. Kirjoittajien tavoitteena on, että juliste herättää lukijassa kiinnostusta, on mieleenpainuva ja pitää konkreettisen viestin lukijalle. Hyvän yhteisen vanhemmuuden ansiosta molemmat huoltajat voivat olla mukana varhaiskasvatuksessa erosta huolimatta. Ero lapsiperheissä on aina ollut yleinen ilmiö ja lisääntyy jatkuvasti. Vuonna 2022 kävi ilmi, että Suomessa asui 240 000 lasta eroperheissä.

Työkalun luomiseksi tarvitaan tietoa osallistumisen tärkeydestä, hyvästä kohtelusta ja ymmärrystä eron vaikutuksesta koko perheelle, tämä tiivistetään opinnäytetyössä. Tämän lisäksi kuvataan aiheeseen liittyvää olennaista teoriaa. Tieto on haettu useiden asiaankuuluvien tietokantojen, verkkosivujen ja aihetta tukevan kirjallisuuden kautta.

Tutkintotyö perustuu Vantaan kaupungin kehityshankkeeseen. Työkalu on tuotettu seuraavassa julisteessa: eroavien perheiden polku hyvään yhteiseen vanhemmuuteen. Työkalu on saatavilla linkin kautta, joka löytyy tästä opinnäytetyöstä.

Avainsanat:

Yhteinen vanhemmuus, ero perhe, lapsen etu, ristiriidat ja yhteistyö.

Innehåll

1	Inledning	4
2	Syfte	5
3	Bakgrund	5
3.1	Central lagstiftning	6
3.2	Grunderna för planen för småbarnspedagogik	7
3.3	Vårdnadshavarnas engagemang	9
3.4	Skilsmässans påverkan på barnet och varför ett starkt delat föräldraskap är viktigt	10
3.5	Konflikter mellan vårdnadshavare och dess påverkan på hela familjen	11
3.6	Empowerment orienterat arbete	13
3.7	Multiprofessionellt arbete för att stöda det delade föräldraskapet	14
3.7.1	Vårdnadstvister och hur det syns inom småbarnspedagogiken	14
3.7.2	Faderns och moderns skilda upplevelse	15
3.7.3	Stödinsatser	16
4	Teoretisk referensram	18
4.1	Delaktighetens betydelse	19
4.2	Professionellt bemötande	20
5	Formanalys	22
6	Produkt	25
7	Diskussion	29
7.1	Reflektion över det egna arbetet	29
7.2	Professionell utveckling	30
7.3	Examenarbetets beaktande av etiska principer	31
	Källor	32

1 Inledning

Vi har valt att studera vårdnadshavarnas delaktighet inom småbarnspedagogiken och målgruppen är skilsmässofamiljer. Eftersom antalet skilsmässor bland barnfamiljer en lång tid har varit stort, och på senaste tiden har ökat, vill vi studera hur man som pedagog inom småbarnspedagogiken kan stöda både barnet och vårdnadshavarna. Med pedagoger menas de professionella som arbetar inom småbarnspedagogiken med olika yrkesbenämningar. Vi har valt som metod att skriva en affisch för pedagogerna inom småbarnspedagogiken. Enligt statistikcentralens uppgifter från år 2018, levde cirka 110 000 barn i två hem. (*Tilastokeskus, 2020*). År 2022 växte 240 000 barn upp i skilsmässofamiljer. Detta betyder att cirka var tionde barnfamilj är en skilsmässa familj. (*Tilastokeskus, 2022*)

Det finns endast få tidigare arbeten som berör detta tema. I dessa har det skrivits kring hur en skilsmässa påverkar hela familjen och hur man som professionell inom småbarnspedagogiken kan stöda dem. En gemensam frågeställning som dessa forskningar och arbeten lyft fram, har varit hur man i samband med att stöda vårdnadshavarna tillgodoser barnets bästa. Resultatet har varit att arbeta barncentrerat, d.v.s. utgående från barnets styrkor, behov och resurser. (*Lehtola&Sund 2017, Kastren 2018, Fostad et al., 2019*)

Det som även har beskrivits, är barnens upplevelse av skilsmässa och hur det inverkar på barnets uppväxt samt utveckling och hur professionella inom småbarnspedagogiken kan arbeta utgående från det (*Eriksson, 2012*). Skribenterna behandlar detta tema i bakgrundskapitlet.

Bowllys anknytningsteori bearbetas i en del forskningar och arbeten, var man lyfter fram hur en skilsmässa påverkar barnets anknytning till sina vårdnadshavare. Där betonas vårdnadshavarnas närvarande, tillgodoseende av barnets behov och trygghet åt barnet och hur betydelsefullt det är att båda vårdnadshavarna erbjuder detta, trots en separation. (*Hansson et al., 2020*)

Arbeten som specifikt berör vårt tema är snävt. Istället finns de arbeten kring olika temaområden som berör temat, men behöver bearbetas för att få en helhetssyn.

2 Syfte

Syftet med vårt arbete är att skapa en affisch som fungerar som ett arbetsverktyg åt pedagogerna. Affischen är som stöd för pedagogerna i arbete med skilsmässofamiljer ur småbarnspedagogikens perspektiv. Skribenterna anser att pedagogerna färdigt har en tillsyn inom tematiken via sina professioner. Affischen ska påminna pedagogerna om de viktigaste faktorerna då man arbetar med en skilsmässofamilj. Affischen ska vara lättillgängligt och framhäva möjliga behov av stöd i skilsmässofamiljer, stöd för att tillgodose barnets bästa. Pedagogerna har en betydelsefull roll då de med rätt stöd kan trygga barnets gynnsamma utveckling.

Som tillägg till affischen, finns korta beskrivningar över de nämnda begreppen och deras betydelse. Tanken är att affischen kan användas enskilt, men beskrivningarna finns tillgängliga ifall pedagogen anser dem behövliga. Målet är att båda vårdnadshavarna ska få vara delaktiga i småbarnspedagogiken, trots en separation.

För att kunna utveckla affischen behöver man ha kunskap kring betydelsen av ett gott bemötande, betydelsen av delaktighet samt hur separationen påverkar vårdnadshavarna och barnet.

3 Bakgrund

I bakgrundskapitel beskriver vi centrala ämnen för vår kunskapsökning i syftet att utveckla en affisch. Syftet med detta kapitel är att läsaren får en förståelse för grundläggande kunskap. Skribenterna börjar med att presentera lagstiftningen och hur styrdokumenten tillgodoser barnets rättigheter samt vårdnadshavarnas ansvar över sitt barns uppväxt.

Där efter beskrivs skilsmässans påverkan på barnet och vikten av ett starkt delat föräldraskap. Skribenterna anser det viktigt för pedagogerna inom småbarnspedagogiken att ha förståelse över hur en skilsmässa påverkar hela familjen och hur man kan stöda den. En vanlig förekommande utmaning vid skilsmässor är konflikter mellan vårdnadshavarna och det är vanligt att barnet dras in i dessa konflikter (*Palmtag, 2022, s.1*) Skribenterna upplever att det är viktigt att förstå hur vårdnadshavarnas konflikter påverkar barnet och hans hälsa samt framtid.

I samband med innehållet i detta bakgrundskapitel lyfter skribenterna fram tidigare forskning kring ämnet.

3.1 Central lagstiftning

FN:s barnkonvention är en central lagstiftning i Finland då det gäller barnets rättigheter. Konventionen behandlar bl.a. barnets rättigheter då det uppstått en skilsmässa mellan vårdnadshavarna. I punkt 9 beskrivs att barnet inte får skiljas från sin vårdnadshavare mot hens vilja, om inga andra orsaker finns (t.ex. våld). Punkt 18 betonar att vårdnadshavarna har ett delat ansvar över barnets fostran och utveckling. (*Unicef, u.å*)

Detta kopplas till en forskning som undersöker betydelsen av att båda vårdnadshavarna är närvarande och delaktiga i hemmet. Den lyfter fram att barnet utvecklar sina färdigheter och lär sig nya färdigheter i sina hemmaförhållanden, med sina vårdnadshavare. Det är viktigt att barnet upplever att båda vårdnadshavarna erbjuder detta, med tanke på anknytning samt känslan av att bli sedd och hörd. Genom att båda vårdnadshavarna är närvarande bidrar det även till att de kan stöda barnet på de områden som behövs. Om inte båda vårdnadshavarna är närvarande och aktiva i fostran, kommer barnets utvecklingstakt att fördröjas och eventuellt hindras. (*Vellymaly, 2012, s.4-6*)

Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (8.4.1983/361) beskriver att barnet bör få en trygg och balanserad utveckling samt välfärd, enligt barnets individuella behov och önskemål. Vårnaden bör även trygga barnets kontakt till positiva och nära människorelationer, t.ex. till sin vårdnadshavare. §2 beskriver detta tydligare och här framkommer det att det är barnets rättighet att träffa båda sina vårdnadshavare. Det som beskrivs i flera styrdokument samt denna lag (§5) är att vårdnadshavarna har ett gemensamt ansvar att trygga barnets uppväxt och utveckling.

En annan lagstiftning som berör detta tema är äktenskapslagen (13.6.1929/234) som i kap 5 lyfter fram föräldrarnas rätt till medling, i syftet att utreda vårdnadstvister. År 2011 valde staten att erbjuda medlings service vid vårdnadstvister. Syftet var att minska utgifter som domstolstvister tillförde samt att hitta en ny lösning då annan socialservice inte har gett resultat. Medlingen gav ett nytt alternativ. Statsrådets statistik visar att 1800 - 2000

st. vårdnadstvister årligen behandlas i rättegångar, vilket är en stor kostnad för samhället. Man vill sänka dessa utgifter med hjälp av medling. Resultatet av medlingsförsök visar att 77 % av fallen har lösts med hjälp av medling och dessa krävde sålunda inget domstolsbeslut. (*Statsrådet, 2014*)

Äktenskapslagen (13.6.1929/234) betonar även att medling inte endast är tillgänglig för vårdnadshavare som redan har separerat, utan även för dem som funderar på en separation.

I lagen om småbarnspedagogik (13.7.2018/540) beskrivs småbarnspedagogikens verksamhet och dess skyldigheter. Småbarnspedagogikens syfte är en systematisk och målinriktad verksamhet som stöder barnets utveckling samt vårdnaden av barnet (§2). Vårdnadshavarens möjlighet till delaktighet nämns i §20, i vilken det står att vårdnadshavaren får vara delaktig i och påverka planerandet, genomförandet och utvärderingen av barnets småbarnspedagogik.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik lyfter även fram dessa aspekter. De beskriver att kommunikationen mellan personalen och vårdnadshavarna bör vara ömsesidigt respektfull, förtroendebaserad samt baserad på en jämlik roll mellan de olika parterna. Ett gott samarbete mellan småbarnspedagogen och vårdnadshavarna bidrar till ett gott välbefinnande för barnet, då iakttagelser kan diskuteras och gemensamma överenskommelser kan följas. (*Utbildningsstyrelsen, 2022, s.36–37*)

3.2 Grunderna för planen för småbarnspedagogik

Utbildningsstyrelsens linje för år 2022 säger att meningen med grunderna för planen för småbarnspedagogik är att styra hur småbarnspedagogen arrangeras, genomförs och utvecklas. Utgångspunkten är att småbarnspedagogen håller en hög kvalitet och genomförs på samma sätt i hela landet. Det småbarnspedagogiska arbetet ska vara systematisk och målinriktat. Arbetet består av fostran, undervisning och vård. Planen av småbarnspedagogik anger de centrala målen, innehållet, samarbetet med anordnaren och vårdnadshavaren samt det sektorövergripande samarbetet i barnets småbarnspedagogik. (*Utbildningsstyrelsen, 2022, s.8*)

Planen för småbarnspedagogiken är juridiskt bindande för anordnarna och innehåller föreskrifter och belysande fakta om grunderna inom småbarnspedagogiken. Den innehåller också hänvisningar till lagen som förtydligar anknytningen mellan grunderna och lagen. *(Utbildningsstyrelsen, 2022, s.8)*

Som tidigare har nämnts, förutsätter lagen om småbarnspedagogik att det småbarnspedagogiska arbetet är systematiskt och målinriktat. För att möjliggöra detta, ska planen för småbarnspedagogiken bearbetas för varje barn inom alla olika verksamheter. Planen för barnet ska som utgångspunkt ha barnets behov och barnets bästa i synblicken. I planen är det också viktigt att beakta barnets åsikter och önskemål. Det är personalen inom verksamheten som har ansvaret att kartlägga dessa åsikter och önskemål. Man ska beakta vårdnadshavarnas och personalens observationer och uppfattningar om barnets lärande och utveckling, och personalen ska göra observationer om hur barnet fungerar i grupp. För att kunna göra en plan för barnets småbarnspedagogik måste man känna till barnets kunnande, styrkor, intresseområden och eventuella individuella behov. Pedagogerna inom småbarnspedagogiken ska också känna till barnets språkliga, kulturella och åskådningens bakgrund. *(Utbildningsstyrelsen, 2022, s.10)*

Inom småbarnspedagogiken ska man alltid också utgå ifrån ett gott samarbete med vårdnadshavarna. Detta stöder barnets utveckling, fostran, undervisning, vård, stöd och behov. Pedagogerna och vårdnadshavarna måste ha en bra kommunikation och delad information. Utgångspunkten är att vårdnadshavarna känner barnet bäst och via den information och kännedom de har av sina barn, kan personalen stöda barnet bättre och mer specificerat. Samarbetet med vårdnadshavarna gör det möjligt att ge tidigt och tillräckligt stöd. Då ett barn är i behov av stödformer eller andra centrala principer för stöd, diskuteras detta alltid med vårdnadshavaren först. Samma gäller då personalen märker att barnet har utmaningar i utvecklingen och lärandet, eller om det finns oro för barnets välbefinnande. I detta fall ska man också höra på barnet och hans individuella åsikter ska beaktas. Då en stödform börjar ska vårdnadshavarna också vara medvetna om hur sekretessen fungerar samt hur saken behandlas och hur uppgifterna fås och ges ut. För att en stödform ska ge bästa resultat förutsätter detta att alla parter deltar och har ett bra samarbete. En sak som kan behövas för att samarbetet ska fungera och för att vårdnadshavarna ska kunna vara delaktiga, är en tolk. I detta fall ska en tolk vara med i diskussionerna. *(Utbildningsstyrelsen, 2022, s.60–61)*

Målet med ett gott samarbete mellan vårdnadshavarna och pedagogerna inom småbarnspedagogiken är att främja barnets uppväxt, utveckling och inläring. Detta ska utföras på ett tryggt sätt så att alla aktörer känner sig trygga och med känslan av ett gott förtroende, en jämlik kommunikation och en ömsesidig respekt för varandra.

För ett gott samarbete förutsätts pedagogerna vara initiativtagande och aktiva. Ett gott samarbete kan också stöda vårdnadshavarnas kontakt sinsemellan. För att stärka vårdnadshavarnas känsla av gemenskap kan man råda dem i gemensamma aktiviteter vid olika evenemang och detta kan också stöda pedagogerna. (*Utbildningsstyrelsen, 2022, s.36–37*)

Som utgångspunkt måste pedagogerna komma ihåg familjernas mångfald och såväl barnens samt vårdnadshavarnas individuella behov. Stöd och samarbete kan se väldigt olika ut, speciellt då man tittar på barnets hela lopp inom den småbarnspedagogiska verksamheten. En arbetsmetod som riktas mot vårdnadshavarna, kan vara att stöda vårdnadshavarna i fostran och föräldraskap. I detta fall är det viktigt att diskutera värderingar, mål och ansvar. Diskussion mellan vårdnadshavarna och pedagogerna är alltid viktig och stöder såväl barnet som vårdnadshavarna. Det dagliga samarbetet består av att man utbyter information om barnets dagliga program och händelser under verksamhetsdagen. Informationen kan bestå av problematiska situationer eller beteende men det är väldigt viktigt att också kommunicera om positiva händelser. Denna kommunikation tryggar barnets välbefinnande och gynnar också vårdnadshavarna. (*Utbildningsstyrelsen, 2022, s.36–37*)

Barnet har ett antal olika övergångsskedan, t.ex. då barnet börjar i småbarnspedagogiken, börjar förskoleundervisningen eller byter barngrupp. Då är samarbetet mellan vårdnadshavarna och pedagogerna särskilt viktigt. En annan situation inom småbarnspedagogiken då samarbetet är speciellt viktigt, är då planen för barnets småbarnspedagogik, eller planen för stödet, utarbetas. (*Utbildningsstyrelsen, 2022, s.36–37*)

3.3 Vårdnadshavarnas engagemang

I USA har det under en lägre tidsperiod satts tyngdpunkt på vårdnadshavarnas engagemang inom utbildningssystemet. Man lyfter upp vikten av att vårdnadshavarnas engagemang i småbarnspedagogiken har en positiv inverkan på barnets utveckling. Man hänvisar till att engagemanget i småbarnspedagogiken också förebygger vårdnadshavarnas engagemang under senare år, till exempel i skolan. *Purtell et al. (2021, s. 1–2)* lyfter fram

utmaningen med att upprätthålla engagemanget, då både vårdnadshavarna och pedagogerna har många ansvarsområden som också samtidigt måste upprätthållas.

Purtell et al. (2021 s. 2) menar att vårdnadshavarnas engagemang och delaktighet inte endast innebär aktiviteter som vårdnadshavaren utför. Pedagogerna kan t.ex. hålla "öppet hus" och överlag möjliggöra kontakten med pedagogerna. Till lärarens roll hör att vara i kontakt med vårdnadshavarna och pedagogens roll är att ge känslan av att alla vårdnadshavare är välkomna.

Purtell et al. (2021, s.3) lyfter upp faktorer som kan hindra vårdnadshavarnas engagemang. Dessa faktorer kan vara: familjefaktorer, barnfaktorer, vårdnadshavare-lärofaktorer och samhällsliga faktorer. I dessa fall kan problemen bestå av arbetsscheman som inte kan rubbas, utmaningar med transport, språkrelaterade utmaningar, relationsproblem såsom en dålig relation mellan vårdnadshavarna och pedagogerna eller t.ex. att familjens och småbarnspedagogiken mål inte kan anpassas till varandra.

3.4 Skilsmässans påverkan på barnet och varför ett starkt delat föräldraskap är viktigt

Då ett barns vårdnadshavare skiljer sig är det en stor omställning för hela familjen, speciellt för barnet. Vardagen, relationer och växelverkan ändras på flera sätt då barnets vårdnadshavare skiljer sig. Barnet känner sig oftast skyldig till skilsmässan. Känslan av övergivenhet är något barnet känner kraftigt. Orsaken till detta är då vårdnadshavarna sätter sin tid och sina resurser på separatinen och vad det innebär samt att den vardag som barnet känner till, ändras. Det kan handla om att familjen tillsammans gått till leparken, men vid skilsmässan finns inte den rutinen mera, vilket gör att barnet känner sig övergivet. I denna situation förekommer det ofta att barnet tar ett vuxet ansvar, då vårdnadshavarna mår sämre. (*Taskinen, 2001, s.12*)

Fagan och Churchills (2012) betonar i sin artikel att skilsmässobarn ofta har ett sämre självförtroende, orsakat av mindre bekräftelse och närhet. Det förekommer att barnet glöms bort vid skilsmässan, vilket orsakar att barnet inte blir tillräckligt sett eller hört. Artikeln nämner även att skilsmässobarn oftare har inlärningssvårigheter. Här belyses småbarnspedagogikens uppgift kring att stöda barnets självförtroende och självkänsla

genom olika metoder. Gällande inlärningssvårigheterna är det viktigt för småbarnspedagogiken att vara medveten om de möjliggörande faktorerna.

Med delat föräldraskap menas då föräldraskapet delas mellan vårdnadshavarna eller andra personer och i detta fall bör det beskrivas hur det delade föräldraskapet fortsätter efter separationen. Det handlar om skyldigheten att fortsättningsvis tillgodose barnets bästa och ansvara för hans utveckling och trygghet, men i en ny kontext, var det görs i två olika hem, men ändå med samma förutsättningar och syfte.

För att barnet fortsättningsvis ska ha en trygg och sund uppväxt samt utveckling behöver vårdnadshavarna erbjuda barnet detta, trots skilsmässa. Vårdnadshavarna har som roll att kunna kommunicera samt kompromissa med varandra, med barnets bästa i åtanke. Som centrala utgångspunkter för dessa diskussioner är barnets behov, barnets önskemål samt beaktande av barnets känslor. Vårdnadshavarna behöver tillsidosätta sina egna behov och negativa känslor samt tankar om den andra vårdnadshavaren. En central aspekt att minnas, är att samverkan bygger på frivillighet, d.v.s. att vårdnadshavarna är villiga att samarbeta för sitt barns skull. Vid ett bristande delat föräldraskap riskeras barnets känsla av glädje och trygghetskänslan förstörs. (Klasson, 2005, s.13–14 & s.28–29)

För att barnet ska kunna må bra vid en skilsmässa behöver barnet trygghet och förutsägbarhet. Detta erbjuds åt barnet via ett gott samarbete och en miljö var barnets känslor beaktas och en meningsfull vardag erbjuds. (Klasson, 2005, s.19)

3.5 Konflikter mellan vårdnadshavare och dess påverkan på hela familjen

Äktenskap håller inte alltid och under senaste århundradet har mängden av separationer inom familjer med barn ökat. Separationen påverkar barnet på många sätt, fast barnet sällan har haft en röst eller möjlighet att säga något om vårdnadshavarnas beslut att separera. (Palmtag, 2022, s.1)

Det har forskats mycket om hur barnet påverkas efter separation. Slutsatsen av denna forskning är att barn som vuxit upp i en familj där en separation mellan vårdnadshavarna har hänt, har det sämre som vuxen, än de som levt i en familj där vårdnadshavarna inte har separerat. Forskning visar att detta har en inverkan på barnets skolbetyg och

utbildningsnivå samt att dessa barn har en lägre nivå av psykiskt välbefinnande och en högre dödsrisk. Forskarna menar att det huvudsakligen är konflikten mellan vårdnadshavarna under separationen, som inverkar på barnet och hans framtid. (*Palmtag, 2022, s.1*)

Det är viktigt att komma ihåg att en normal mängd av konflikter mellan vårdnadshavarna är normalt och att detta inte kommer att påverka barnets socialisering. Då barnet känner emotionell trygghet och konflikterna mellan vårdnadshavarna löses är barnets situation trygg. Då dessa konflikter inte löser sig och påverkar barnet negativt kan det ha en påverkan på barnets akademiska prestationer, ge upphov till känslomässiga och sociala beteendeproblem, ett lägre välbefinnande och sämre hälsa. Genom vårdnadshavarnas konflikter kan det också uppstå konflikter mellan vårdnadshavarna och barnet, som i sin tur negativt kan påverka vårdnadshavarens och barnets relation. (*Palmtag, 2022, s.1*)

Palmtag, (2022, s.9) säger att insatser under en separation ska stort ligga på vårdnadshavarna. Stödet ska utgå från att stöda vårdnadshavarna att hantera konflikter. På detta sätt kan vårdnadshavarna involvera stödet också i hela familjen. Detta hjälper barnet att hantera separationen och vårdnadshavarnas konflikter samt de egna konflikter som barnet kan ha. Stödet ska hjälpa vårdnadshavarna att gynna en varm och omtänksam förebild. Detta främjar igen en varm vårdnadshavare-barn -relation och minskar risken för familjekonflikter.

Då det sker konflikter mellan vårdnadshavarna kan denna ilska gå ut över barnet genom att till exempel tala illa om den andra vårdnadshavaren åt barnet. Detta förstår barnet inte och det är fel mot barnet. Barn har rättigheter och behöver inte stå ut med denna sorts manipulering. Barnet ska inte behöva välja vilken sida hen står på, eller vara en del av vårdnadshavarnas konflikter. Barnet ska inte heller vara ett verktyg för att förmedla meddelanden mellan vårdnadshavarna. Vårdnadshavarna kan inte hindra barnen att se den andra eller att ta ställning till situationen. (*Mannerheims barnskyddsförbund, 2022*)

Skilsmässan är svår för vårdnadshavarna och leder oftast till olika stressfaktorer som i sig kan öka risken för känslö- och beteendemässiga risker och hälsorisker. Dessa kan vara kort- eller långsiktiga beroende på den individuella situationen. Utmaningarna för vårdnadshavarna kan uppstå av finansiella och känslomässiga utmaningar. Detta kan leda till psykisk ångest och andra negativa hälsoeffekter. Vårdnadshavarnas välbefinnande kan vara riskutsatt också på grund av livsstilsändringen efter skilsmässan. Då

omständigheterna ändras på grund av skilsmässan kan det påverka vårdnadshavarnas livskvalitet på lång sikt. (Ding, 2021, s. 1–2)

Skilsmässan kan alltså påverka alla på olika sätt och individer reagerar på olika sätt då det sker en skilsmässa. Men både vårdnadshavarnas psykiska välbefinnande och livsstil kan påverkas. Ding (2021, s. 1–2) säger att man specifikt kan se en skillnad i män och kvinnors coping-strategier för psykologisk stress, och att konsekvenserna av vårdnadshavarnas lidande kan se olika ut. Under senaste tiden har det forskats att ökningen av alkoholintag och rökning har uppstått efter skilsmässa. Forskningen säger också att individer med en bättre socioekonomisk status har bättre möjlighet att klara av skilsmässan med hjälp av sociala resurser.

3.6 Empowerment orienterat arbete

M. Dunlap (1997, s. 502) säger att empowerment betyder att hjälpa individer hjälpa sig själva, och är en process som ger individer möjligheten att upptäcka, utveckla och använda sig av deras egen kraft inom sig själva. En process av empowerment leder oftast till en bättre självuppfattning, ett ökat självförtroende, och förmågan att sätta upp mål. Effekter på individernas personliga egenskaper brukar inkludera att individen kan erkänna behovet av förändring, arbetsvilja och ger individen en förmåga att reflektera. För att empowerment ska vara ett permanent stöd så måste det placeras inom samhället. J. Kaplan et al. (2009) säger att empowerment är då en process som underlättar individens makt över sitt eget livsförhållande, samhälle och ger medvetenhet om vissa krav på ens miljö och färdigheter för individen att förhandla dessa krav.

Empowerment processen behöver en lämplig driftsmiljö, och kan påverkas av olika sammanhang, tid och plats. Empowerment är inte ett permanent tillstånd och enligt empowerment teorin kan en individ också bli "disempowered" om hen har svårigheter med processen. En svag empowerment-process leder till ett svagt engagemang, och en stark empowerment-process leder igen till starkt engagemang. (Palojärvi, 2009, s.21)

Harrison (1986, s.15) säger att empowerment är en form av kompenserande intervention formad för att ge familjer stöd, t.ex. familjer som är sårbara. En möjlighet för tillväxt och utveckling ger vårdnadshavaren en bättre möjligheten för bättre vård, mer stimulerande miljö, högre kvalitet på sociala interaktioner och en bättre möjlighet till inläring.

Inom småbarnspedagogiken kan empowerment ses till exempel i lek, som starkt kopplas till barnets glädje. Förutom glädje främjar leken barnets fysiska och sociala resurser, ökar barnets kreativitet och utvecklar hjärnans funktioner. Allt detta främjar barnets förmåga att hantera utmanande och stressiga situationer. (Ingberg, 2021, s.10)

3.7 Multiprofessionellt arbete för att stöda det delade föräldraskapet

Vårdnadstvister är en vanlig förekommande utmaning vid skilsmässa var barn är inblandade. Oftast är dessa utmaningar synliga i småbarnspedagogiken och då har pedagogerna som roll att säkerställa rätt service åt familjen. Det handlar om att vägleda dem till olika serviceformer och vid behov ta kontakt.

3.7.1 Vårdnadstvister och hur det syns inom småbarnspedagogiken

Vårdnadstvister kan uppstå då vårdnadshavarna ska komma överens om barnets varande och vistande hos bägge vårdnadshavarna. Detta är ofta en tung period efter separationen som tär såväl på barnen som på vårdnadshavarna. Det delade föräldraskapet tär på relationerna och är en utmaning just i denna stund.

Vårdnadstvister orsakar ofta kommunikationssvårigheter mellan vårdnadshavarna och man har svårigheter att förstå varandra. Känslorna som väcks under denna tid är kraftiga och oftast blir det svårt att dölja dem. Vårdnadshavarna försöker utöva makt över varandra, vilket resulterar i att barnet blir i kläm. På grund av dessa starka känslor samt de tidigare känslor som väckts vid separationen har vårdnadshavarna svårt att se en lösning och de fokuserar istället på hämnd på varandra. (Häggbloom 2021 s.5–6)

Detta syns inom småbarnspedagogiken genom att vårdnadshavarna hamnar i konflikt med varandra samt att barnets beteende ändras, då de blir offer för denna konflikt. Eftersom det uppstår bitterhet, avundsjukhet och maktutövning är det naturligt och sunt att barnet reagerar. Barnet kan bli mera utåtagerande eller tillbakadragen, få utmaningar med vänskapsrelationer och utmaningar med inläringen. Pedagogerna kan ta dessa saker till tals med vårdnadshavarna genom att diskutera barnets ändrade beteende, för att sedan kunna stöda vårdnadshavarna vidare.

På vårdnadshavarna syns den psykiska stressen ofta. Det kan handla om försämrat psykiskt mående samt det vanligt förekommande illapratandet om den andra vårdnadshavaren. (*Kerig, u.å, s.2–4*) Då det handlar om försämrat psykiskt mående har det framkommit i forskning att det är vanligt att vårdnadshavare tar till andra metoder för att förbättra sitt mående och det kan handla om t.ex. alkohol- eller droganvändning. I många fall har vårdnadshavare drabbats av ett suicidalt tankesätt vid separation och vårdnadstvister. Psykiska sjukdomar såsom depression och ångest är även exempel på vanligt förekommande negativa konsekvenser av en separation. (*Auersperg et al., 2019, s.109–111*)

Pedagogernas roll är att vara observanta kring dessa saker för att försäkra barnets trygghet och kunna hjälpa vårdnadshavarna med rätt sorts bemötande. Genom att ha en god relation med pedagogerna, upplever vårdnadshavaren ofta att det är enklare att diskutera kring dessa saker och det underlättar problematiken med att våga visa sina "sanna sidor"; såväl de goda som de utmanande. Relationen behöver byggas upp redan då barnet börjar småbarnspedagogiken, och t.ex. en separation, eller vilken annan märkbar krisförändring som helst, är en viktig påminnelse om hur viktigt det är att man före det faktiskt har skapat och upprätthållit relationen så att den kan utnyttjas i de stunder då ett gott samarbete är avgörande för såväl barn som vårdnadshavare. Trots allt kan man dock inte automatiskt lita på att en tidigare skapad relation verkligen håller då en kris i familjen inträffar, utan pedagogerna behöver vara observanta och ta saker och problem till tals i den ordning de händer och när förebyggande åtgärder krävs. (*Auersperg et al., 2019, s.109–111*)

3.7.2 Faderns och moderns skilda upplevelse

I vårdnadstvister upplever vårdnadshavarna olika behandling, beroende på vårdnadshavarnas roll och kön. Det har konstaterats att det är gamla normer som lever kvar i dagens samhälle. Det har gjorts undersökningar kring denna aspekt, som beskrivs nedan.

Gällande faderns roll och upplevelse vid vårdnadstvister är det ofta begreppen makt och åsidosatthet som uppstår i dessa situationer. Utgående från normer som skapats under historikens gång, ses fadern som den med mera makt och större ekonomiska möjligheter. Makt medför även en sådan auktoritet som ses som ett hot i en vårdnadstvist. Ofta upplever mödrarna sig som mindre auktoritära p.g.a. de gamla normerna i samhället.

Under tidigare decennier, och även förtillfället i vissa länder, är mannen den som försörjer familjen medan kvinnan tar hand om hem och barn. Denna syn på män lever ännu med i

dagens samhälle och orsakar att mannen ses som en svagare part då det kommer till barnfostran, fast fallet inte alls behöver vara så. Det har visat sig att barn behöver en faderlig förebild i sin uppväxt för att stöda barnets egen identitetsbildning och självkänsla.

Inom småbarnspedagogiken kan detta synas i praktiken genom att fadern upplevs ha mera makt men inte en stark fostringsförmåga. P.g.a. detta kan papporna uppleva sig mindre värda, vilket gör att betydelsen av bekräftelse och jämställdhet är oerhört viktigt. Även intersektionalitet kan förekomma. Det innebär en korsning/skärpunkt mellan vårdnadshavarna och upplevelsen kring deras roller. Pedagogerna behöver arbeta barncentrerat samt jämställt vid dessa situationer. Utöver det ska pedagogerna stöda vårdnadshavarnas samarbete och hitta en gemensam kommunikation. *(Andersson, 2021, s.4–6&10–11)*

En studie kring moderns upplevelse och roll i en vårdnadstvist belyser teorier om utvecklingspsykologi, i vilka modern anses vara den primära vårdaren samt den trygga vuxna. Det kan förklaras genom det gamla tankesättet gällande rollerna i hemmet och speciellt hur modern är den föräldern som spenderar tid tillsammans med barnet under de första levnadsåren. Modern beskrivs vara den av vårdnadshavarna som fungerar med känsla och omsorg, och som kan ge tröst och skapa trygghet. Också anknytningsteorin anses vara i förstahand kopplad till modern. I studien har man intervjuat mödrar och frågat vad de skulle ha önskat att hade varit annorlunda efter deras separation. De två centralaste aspekterna var önskan om ett gemensamt ansvar och bättre samarbete med fadern samt ett mera barninriktat perspektiv vid beslutstagandet i den splittrande familjen.

Inom småbarnspedagogiken tar moderns roll och upplevelse sig uttryck i ett önskat samarbete i en situation där mödrarna ofta upplever att de är den trygga punkten för sitt barn. Som tidigare nämndes är det pedagogernas roll att hitta en gemensam linje och en samsarbetsform med båda vårdnadshavarna, på ett sätt som i första hand är barncentrerat. *(Kristjansdottir, 2005, s.7&19–20&25–26)*

3.7.3 Stödinsatser

I vårt samhälle erbjuds mångsidig service som lämpar sig för barnfamiljer som går igenom en skilsmässa. Pedagogen inom småbarnspedagogiken behöver ha kunskap kring dessa för att kunna handleda familjen vidare. Skribenterna har valt att beskriva några av de mest centrala serviceformer som är anpassade för denna typ av problematik.

Familjesocialt arbete

Familjesocialt arbete, även kallat familjecenter, är en lågröskelservice som erbjuder ett mångsidigt stöd åt familjerna. Arbete sker enligt föreskrifterna i socialvårdslagen. Om pedagogen inom småbarnspedagogik lägger märke till utmaningar i familjen kan hen, tillsammans med familjen eller självmant, göra ett kontakttagande. I kontakttagandet behöver det framkomma oron eller utmaningen som familjen behöver stöd med. Efter att kontakttagande har tagits emot görs en servicebedömning i vilken familjens behov kartläggs. Därefter kan familjen få stöd för sin parrelation, för delat föräldraskap, för fostlingsfrågor samt för gruppverksamhet för såväl vårdnadshavarna som för barnet/barnen. Syftet är att genom utnyttjande av professionell hjälp kunna ge familjen nödvändigt stöd före utmaningarna blir för stora.

Med vårdnadshavarnas tillstånd kan det även ske ett samarbete mellan familjesocialt arbete och småbarnspedagogiken i syftet att stöda hela familjen på bästa möjliga sätt.

Denna service har visat sig vara väldigt nyttig och uppskattas tacksamt bland barnfamiljerna. Dessa tjänster utvecklas konstant och nya aspekter utvecklas. (*Institutet för hälsa och välfärd, 2023*)

Medling

Då vårdnadshavarna har svårt att kommunicera och hitta ett gemensamt förstående kan medling erbjudas. Medling handlar om att de berörda parterna, i detta fall vårdnadshavarna, med en utomstående professionell får föra fram sin upplevelse och åsikt och med hjälp av medlaren hitta ett gemensamt överenskommande. För att en medling ska lyckas behöver båda vårdnadshavarna ha en genuin vilja till det.

Medling har visat sig ha en positiv ekonomisk effekt, både för individerna samt för samhället. En annan positiv effekt är att ärendena inte lika ofta behöver föras till rätten. (*Domstolsväsendet, 2022*)

Barnavårdsföreningen

Föreningen erbjuder ett mångsidigt stöd för familjer, barn och unga. I ärenden gällande separation inom barnfamiljer, kan föreningen erbjuda ett urval av serviceformer.

På Barnavårdsföreningens hemsidor finns flera handböcker gällande delat föräldraskap och hur vardagen bör fortsätta för barnet. Pedagoger inom småbarnspedagogik kan ge dessa handböcker åt vårdnadshavarna samt själv använda sig av materialet som en handbok för utvecklandet av det egna kunnande.

Föreningen erbjuder individuellt stöd för vårdnadshavarna, var de får lyfta fram sin oro och frågor de har kring den nya situationen. Första besöket är avgiftsfritt. Det erbjuds även ett gemensamt stöd för vårdnadshavarna, var de får diskutera kring detta ämne med stöd av en professionell.

Gruppstödsverksamhet erbjuds också, var vårdnadshavarna tillsammans med andra vårdnadshavare får diskutera kring liknande situationer och upplevelser. Diskussionerna leds av en professionell som kan erbjuda verktyg på vägen mot en lösning. Syftet är att vårdnadshavarna inte ska bli ensamma med sina känslor utan hitta en samhörighet även under ledsamma omständigheter.

Utöver det erbjuds också chattstöd, som inte är bindande. Genom chatten kan vårdnadshavaren diskutera sina utmaningar och upplevelser och få stöd för hanteringen av dem. *(Barnvårdsföreningen, 2023)*

Eftersom det mesta materialet är tillgängligt på nätet, är det lätt tillgängligt och därmed kan pedagogen inom småbarnspedagogiken handleda vårdnadshavarna med hjälp av många olika tillvägagångssätt.

Samtalskontakt åt vårdnadshavare

Om pedagogen upplever att det finns ett psykiskt illamående hos vårdnadshavaren, ska denna hänvisas till mentalvården för att få en egen kontaktperson för samtalen. Om vårdnadshavaren inte är villig att själv ta kontakt med mentalvården, har pedagogen skyldighet att göra en orosanmälan.

Den egna samtalskontakten erbjuder stöd och vägledning i den svåra situationen. I tjänsten ser man på vårdnadshavarens livssituation och behov i sin helhet och funderar på hurdan stöd som behövs för att stärka individens mående och handlingsförmåga som vårdnadshavare. *(Social- och hälsovårdsministeriet, u.å)*

4 Teoretisk referensram

I detta kapitel beskrivs betydelsen av delaktighet och hur vårdnadshavarna kan vara delaktiga i småbarnspedagogiken. I kapitlet beskrivs även det professionella bemötandet och hur pedagogerna via det kan nå familjer som är i en utsatt situation.

4.1 Delaktighetens betydelse

Med delaktighet relaterar man till en känsla av att tillhörighet, som kan uppstå via arbete, fritidsintressen, icke-statliga organisationers aktiviteter eller annan liknande verksamhet. I denna studie handlar det om den småbarnspedagogiska verksamheten ur vårdnadshavarens perspektiv. Delaktighet är en process och möjligtvis också till en del en känslomässig upplevelse av social integration och främjandet av social integration. Upplevelsen av delaktighet varierar på individnivå och på grund av detta varierar också upplevelsen av social integration. Detta betyder att känslan av delaktighet kan upplevas på olika sätt beroende på upplevelsen, den verkliga delaktigheten och inkompetens. Detta innebär sålunda att man som följd an en och samma upplevelse kan känna sig mera eller mindre delaktig. För att en individ ska känna sig delaktig krävs ett personlig deltagande och ett eget ansvar. Sammanfattningsvis betyder detta, att individens upplevelse av delaktighet beror på en personlig, upplevelsemässig känsla. (*Leeman et al., 2015, s.3–4*)

Vårdnadshavarna kan själva ta initiativet att bli delaktiga i den småbarnspedagogiska verksamheten, men ansvaret ligger dock på pedagogerna. Vårdnadshavarnas känsla av delaktighet varierar på individnivå. Alla har samma grundläggande möjlighet till delaktighet genom det som pedagogerna på ett daghem erbjuder, men vårdnadshavarna kan själva göra sig mera delaktiga till exempel via gemensamma fester och evenemang eller via föräldraföreningar. Det är viktigt att vårdnadshavarna får känna sig vara delaktiga i den småbarnspedagogiska verksamheten. Detta gynnar även barnets tidiga lärande och utveckling och skapar olika möjligheter för barnen att utforska sin omgivning och att få meningsfulla interaktioner. Vårdnadshavarens delaktighet stimulerar barnets kognitiva, sociala, emotionella, beteendemässiga och fysiska utveckling. Föräldrarnas delaktighet under tiden före småbarnspedagogiken och vid skiftet mot början av barnets småbarnspedagogik, har studerats. Undersökningarna har visat att föräldrarnas delaktighet kan kopplas ihop med en framväxt av litterära färdigheter och sociala kompetenser hos barnet. Undersökningen visar också att i de fall då övergången till småbarnspedagogiken har varit svår, direkt kan kopplas ihop med större anpassningsproblem. (*Sheridan et.al., 2019, s.1–2*)

Vårdnadshavarnas delaktighetsengagemang kan påverkas av olika orsaker, men sannolikt påverkas det av olika vårdnadshavare-barn och vårdnadshavare-lärare interaktioner.

Kommunen eller samhället familjen bor i kan också påverka vårdnadshavarnas delaktighet då det finns olika nivåer av gemenskapsfrämjande tillställningar som bidrar till olika nivåer av familjeengagemang. *Sheridan et.al. (2019, s.1–2)* påvisar att denna skillnad till exempel kan kopplas ihop med huruvida familjen bor på landsbygden eller i en stad. Detta fenomen är dock inte tillräckligt utforskat ännu.

Zhang (2015 s. 112) menar att vårdnadshavarnas delaktighet kan delas in i följande sex olika teoretiska klasser: föräldraskap, beslutfattande i skolan, undervisning i hemmet, kommunikation (samtal med pedagogen), frivilligarbete (föräldraföreningar) samt möjligheten till att ge barnet en samhällskontakt. Vårdnadshavarna gynnas av delaktigheten i verksamheten till exempel via kommunikationen med pedagogerna. Kommunikationen ger parterna en bättre förståelse för de andra parternas arbete, vilket gynnar såväl vårdnadshavarnas, pedagogernas som barnets arbete. Vårdnadshavarna gynnas också av förståelsen för hur de kan hjälpa sina barn och förståelsen av vad barnet lär sig om i den pedagogiska verksamheten.

4.2 Professionellt bemötande

Inom småbarnspedagogiken behöver man som pedagog bemöta familjen, vårdnadshavarna och barnen på ett professionellt sätt. Vid ett professionellt bemötande behöver man åsidosätta sina egna uppfattningar och istället kunna agera enligt de teorier som finns kring tematiken.

För ett gott bemötande och samarbete bör det finnas en förtroendefull relation mellan pedagogen och vårdnadshavarna. Genom att ha en förtroendefull relation är vårdnadshavarna mera mottagliga för stöd och kan enklare berätta om sin situation så att pedagogen kan stöda barnet. En god relation bygger på respekt, fungerande växelverkan och kommunikation samt förståelse. Genom att visa förståelse för familjerna upplever de sig sedda och hörda, vilket är oerhört betydelsefullt speciellt då de igenomgår en separation. (*Cederlund & Berglund, 2014, s.93*)

Att bygga upp en relation kräver tid och arbete av den professionella och det är också krävande att upprätthålla relationen. Det är den professionellas, i detta fall pedagogens, ansvar att skapa relationen i syftet att kunna stöda familjen. (*Cederlund & Berglund, 2014, s.93*)

Vid ett gott professionellt bemötande behöver man komma ihåg de verbala och icke-verbala kommunikationssätten. Det verbala innefattar ord man använder och hur man skapar sina meningar, medan de icke-verbala innefattar kroppsspråk, tonläge och gester. Båda kommunikationssätten används samtidigt och båda är lika viktiga att beakta då man bemöter vårdnadshavarna och barnen. I den verbala kommunikationen behöver man fundera på ordval så att man uppfattas korrekt utan att nedvärdera någon eller vara orespektfull. Den icke-verbala kommunikation är lätt uppfattad genom hur man står, vilket ansiktsuttryck och tonläge man använder sig av. Speciellt barn reagerar och anpassar sig enligt den icke-verbala kommunikationsformen. (*Wahyuni, 2017, s.80-82*)

Kompetenser som krävs av pedagogen för ett professionellt bemötande är främst samspel, inlevelseförmåga, empati, lyhördhet och respekt.

Samspel handlar om interaktion och samarbetsförmågan mellan pedagogen och vårdnadshavarna. Genom samspel är alla införstådda i en situation och kan tillsammans hitta en lösning. Samspel ger känslan av samhörighet, vilket är betydelsefullt för familjen i en utsatt livssituation. (*International federation of social workers, u.å. s.7*)

Inlevelseförmågan är en kunskap pedagogen har samt en kunskap som utvecklas genom arbetets gång. Denna kompetens behövs för att kunna uppfatta situationen och handla enligt det. Genom att uppleva stämningen, kroppsspråk och tonläge anpassas diskussionen enligt det. Dock är det viktigt att komma ihåg att den egna uppfattningen inte behöver vara korrekt och därmed kan situationen diskuteras med vårdnadshavarna i ett senare skede. Det samma gäller barnen. Om pedagogen uppfattar att något är på tok för barnet behöver man läsa av situation och handla enligt det i syftet att stöda barnet och tillgodose hans bästa. (*International federation of social workers, u.å. s.7*)

Empati innebär kompetensen att lyssna och förstå andras känslor och upplevelser. Genom att ha empati förmedlar man även respekt. Till empati tillhör ärlighet, tillit, förståelse och acceptans. Medkänslan som empatin medför är grundläggande för ett gott professionellt bemötande, såväl gentemot barn som vårdnadshavaren.

Lyhördhet kopplas till inlevelseförmågan och empatin, var pedagogen lyssnar till vårdnadshavarna och barnet och tar deras tankar i beaktande. Kompetens möjliggör även förmågan att ta fasta på saker som framkommer men inte sägs i direkt kommunikation. Med

barn som upplever sina vårdnadshavares separation är lyhördhet hos pedagogen viktigt, då barn ofta förmedlar sina känslor via andra sätt än direkt i kommunikation. (*International federation of social workers, u.å. s.7*)

Respekt är en stor kompetens. Respekt innefattar alla de tidigare nämnda kompetenserna men framför allt hur pedagogen bemöter familjen i deras situation på ett gott kosätt. (*International federation of social workers u.å. s.7*)

5 Formanalys

Skribenterna vill skapa ett lätt tillgängligt verktyg för pedagogerna inom småbarnspedagogiken. Syftet med verktyget är att pedagogerna kan stöda skilsmässofamiljer, i syftet att tillgodose barnets bästa. Verktyget kommer att vara en affisch med en beskrivande bild och stödord. Pedagogen har en grundläggande kunskap, men affischen fungerar som ett stödverktyg när det handlar om handledning och delaktighet i skilsmässofamiljers vardag inom området för småbarnspedagogiken. Affischen kommer att vara tillgänglig genom en elektronisk länk i examensarbetet. Affischen har i praktiken tagits i användning på ett daghem i skrivande stund, under arbetets gång.

En affisch ger läsaren möjligheten att förstå en komplex tematik på ett lättuppfattat sätt och ger en överblick över hela temat och frågeställningen i detta examensarbete. I en affisch ligger fokuset inte på detaljer. Affischen ska väcka intresse i läsaren och ha ett konkret budskap. (SLU, 2018)

En affisch är passlig för alla typer av organisationer. Texten i en affisch ska hållas kort men behålla sitt budskap. En välgjord affisch gör den minnesvärd åt läsaren och kan väcka intresse att läsa in sig djupare på tematiken. (Europeiska arbetsmiljöbyrån, u.å.)

Efter att skribenterna har studerat tematiken angående skilsmässofamiljernas utsatta situation, har de skapat sig en helhetsuppfattning om området och analyserat vilka stödåtgärder som krävs och hur samarbete småbarnspedagogiken behöver kunna erbjuda familjer överlag. Som sitt mål har skribenterna understrukt betydelsen av att skapa ett lätt tillgängligt verktyg för pedagogerna inom småbarnspedagogiken. Genom att sammanställa den viktigaste kunskapen från bakgrundskapitlet och den teoretiska referensramen,

kunde produkten börja utvecklas. Skribenterna har först skapat en skiss av affischen och sedan använt sig av konstnärligt stöd för att skapa affischens visuella delar. Konstnärliga stödet har fått av skribenternas vän som har kunskap, skolning och rätta program för att kunna producera en bild för affischen. Målet med affischen är att presentera de teoretiska aspekterna på ett visuellt lättförståeligt sätt.

Arbetsprocessen inleddes med en tidsplanering. Processen har innehållit handledning, feedback, korrigerande, utveckling och skapande. Skribenterna har delat arbetet med andra studerande som har haft möjlighet att kommentera arbetet. Professionella sakkunniga inom fem olika enheter, också utanför småbarnspedagogiken och med andra yrkesbenämningar, har fått möjligheten att läsa igenom arbetet och ge feedback. Feedbacken har varit instruerande och positiv, och de professionella sakkunniga har ansett att de själva skulle kunna använda verktyget i sitt arbete. Affischens budskap väcker tankar och intresse att läsa mer om den bakomliggande tematiken.

Feedback har medverkat till vilka ändringar skribenterna har gjort i den skrivna texten och överlag i planeringen av hela processen. Processen har utförts enligt Arcadas checklista, vars syfte är att åstadkomma ett välredigerat och välstrukturerat examensarbete. I den sista delen av arbetsprocessen har skribenterna valt en utomstående korrekturläsare att gå igenom hela examensarbetet, i syftet att hitta eventuella grammatikaliska och litterära fel. Detta av den orsaken att en skribent överlag väldigt ofta kan bli "blind för egen text".

Skribenterna strävar till att beakta etiska aspekter och värderingar. Etiska aspekter handlar om de värderingar som varje individ har. Dessa värderingar syns i hur man reagerar, tänker och handlar både i det privata livet och i yrkeslivet. Individens etiska värderingar skapas i sociala samspel och i den kulturella miljön överlag. Väldigt ofta sker detta utan att man själv är medveten om dem. Tidigare erfarenheter och det sociala samhället man lever i, har en väldigt stor betydelse för de etiska värderingar man skapar och lever enligt. Som professionell inom socialpolitik och social verksamhet, t.ex. småbarnspedagogiken, krävs en rätt hög grad av självmedvetenhet kring de etiska värderingarna. Detta p.g.a. att de inte endast tar sig uttryck i verbal form, utan även i konkreta handlingar. Genom en självmedveten inställning till etiken, kan man behandla olika situationer enligt den egentliga verksamhetens etiska värderingar. Det är därmed oerhört viktigt att veta på vilka

grunder verksamhetens etiska värderingar ligger. Detta i syftet att bemöta alla jämlikt, vilket kräver förmågan att åsidosätta de egna värderingarna, som kan vara mer eller mindre irrelevanta. (*International federation of social workers, u.å, s.2*)

Skribenterna vill lyfta fram följande etiska aspekter, som kan anses viktiga då tyngdpunkten ligger på skilsmässofamiljer inom småbarnspedagogiken.

Respektfullt bemötande

Respektfullt bemötande handlar om att man som pedagog på ett empatiskt sätt måste kunna bemöta familjen och dess situation. En förtroendefull relation kan skapas genom respekt, vilket är grunden för att skapa den tillit som krävs för att man ska kunna stöda familjen.

Barncentrerat

Ett barncentrerat fokus är i allmänhet en grundläggande värdering inom småbarnspedagogiken, men också oerhört viktig då de handlar om barn med separerade vårdnadshavare. I allt det stöd och den hjälp och handledning som erbjuds åt vårdnadshavarna, ska den bakomliggande tanken vara att tillgodose barnets bästa. Barncentrerat handlar om att i allt samarbete och arbete utgå från barnets bästa.

Resursförstärkande

Resursförstärkande handlar om att använda sig av de resurser och möjligheter som familjen redan har från tidigare och att bygga vidare från dessa. På detta sätt arbetar man sålunda utgåendemässigt från något som redan är bekant och tryggt för barnet och familjen kan i bästa fall uppleva känslan av att ha lyckats. (*International federation of social workers, u.å, s.7*)

I affischen kommer dessa etiska värderingar och aspekter att lyftas fram genom både visuell och skriftlig betoning.

Övriga aspekter och tankar som skribenterna har funderat över är vilken den fysiska platsen kunde vara för denna affisch. Skribenterna anser att personalutrymmena skulle vara den lämpligaste platsen, för att undvika att negativa känslor väcks hos vårdnadshavarna.

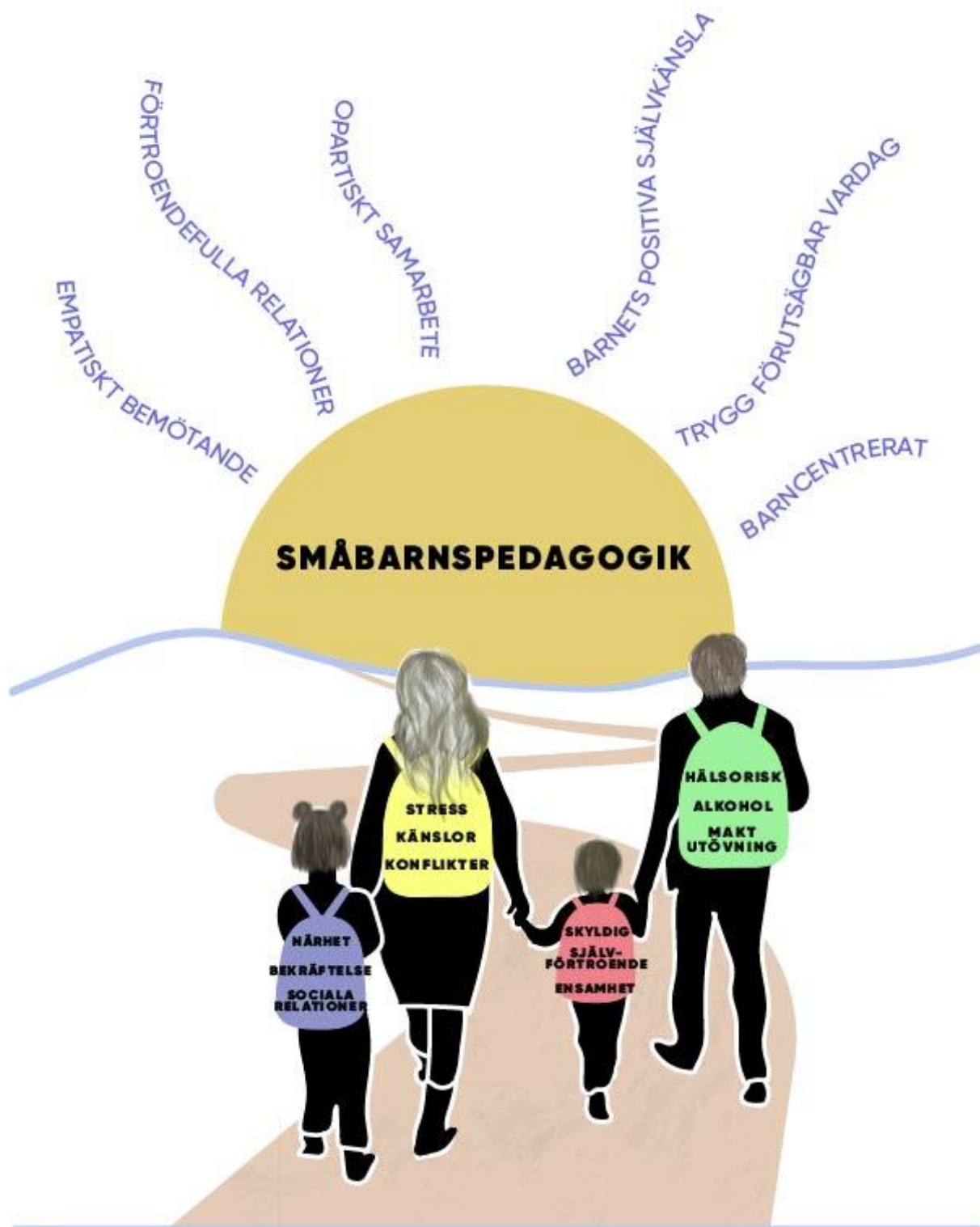
Affischen ska fungera som ett stöd för pedagogerna då de arbetar med skilsmässofamiljer vars situation kan vara väldigt utmanande.

6 Produkt

Produkten är en affisch med en beskrivande bild och stödord. Affischen fungerar som ett stödverktyg när det handlar om handledning och delaktighet i skilsmässofamiljers vardag inom området för småbarnspedagogiken. Solen på affischen är menad att ses som småbarnspedagogiken/daghemmet. Skribenterna har valt solen då småbarnspedagogikens syfte är att stöda och gynna familjerna. Solens strålar innehåller viktiga begrepp som syftar tillvägagångsätt då man arbetar inom tematiken. Skribenterna har valt att affischen ska innehålla en familj som går på en stig mot småbarnspedagogiken/daghemmet. Familj medlemmarna har sina egna ryggsäckar med. Detta då på grund av att alla har sitt eget så kallade "bagage" de bär på. Viktiga faktorer som kan förklaras som detta "bagage" står i ryggsäckarna. Produkten innehåller också kort text som ska stöda pedagogerna i sitt arbete med skilsmässofamiljer. Texten är kort då skribenterna anser att pedagogerna färdigt har en tillsyn inom tematiken via sina professioner. Produkten ska påminna pedagogerna om de viktigaste faktorerna då man arbetar med en skilsmässofamilj.

Nedanstående elektroniska länk för direkt till affischen. Affischen presenteras även visuellt under länken.

https://arcadauas.sharepoint.com/:b:/s/Lrdomsprov841/EXW4BtcJRxVOhKAm-ZmaBQFEB9Dt1EjbyFul_-u7MZ853xQ?e=eb102L

SKILSMÄSSO FAMILJERS STIG MOT ETT GOTT DELAT FÖRÄLDRASKAP

Barnets upplevelse

Då barnens vårdnadshavare genomgår en separation, påverkas barnet oerhört mycket. De vanligaste känslorna hos barnet är skuldkänslor. Barnet blir ofta ensamt, vilket leder till saknad av bekräftelse och närhet. Detta leder till att barnet blir ensamt med sina skuldkänslor. Studier visar att skilsmässobarn har större risk att ha utmaningar i att skapa samt upprätthålla sociala relationer, utmaningar med inlärningsförmågan samt sitt psykiska mående. Detta p.g.a. vårdnadshavarnas konflikter. Det har även visat sig, att skilsmässobarn har ett sämre självförtroende och en sämre självkänsla. Dock är det möjligt att stärka dessa, genom närvaro, bekräftelse och positiv uppmärksamhet.

Vårdnadshavarnas upplevelse

Varje separation och hur den uppstått är unik, vilket också påverkar utgångsläget. Oberoende hur situationen har uppstått finns det många blandade känslor hos vårdnadshavarna, t.ex. ilska, sorg och glädje. Dessa blandade känslor leder ofta till konflikter, som går ut över barnet. Vid konflikter är maktutövning mellan vårdnadshavarna ett allmänt handlingsmönster. Studier visar att separation kan leda till känslor- och beteendemässiga utmaningar samt hälsorisker. Utmaningarna i det psykiska måendet ökar enligt studier risken för användning av rusmedel. Vanligt förekommande är även ekonomiska utmaningar.

Pedagogernas roll

Då pedagogerna inom småbarnspedagogiken möter skilsmässofamiljer är utgångsläget ett empatisk bemötande var man beaktar känslor och familjen får känna sig sedd och hörd, såväl barn som vårdnadshavare. Detta är grunden för en förtroendefull relation, vilket krävs för att få ett lyckat samarbete med vårdnadshavarna och hela familjen. Pedagogerna behöver ha en helhetssyn över familjens situation och hur de olika utmaningarna påverkar varandra. Pedagogerna utför detta samarbete i en opartisk roll. Småbarnspedagogiken erbjuder en trygg och förutsägbar vardag, som är väsentlig för barnets trygghetskänsla och utveckling, vilket även lagstiftningen stöder. Eftersom ett skilsmässobarn till följd av separationen ofta har en försämrad självkänsla och ett sämre självförtroende, har pedagogerna som uppgift att stöda barnets fortsatta positiva utveckling genom olika metoder och specifika arbetssätt. Det mest centrala är att arbeta barncentrerat, d.v.s. utgående från barnets egna styrkor och behov, på individnivå.

Stödinsatser som kan erbjudas familjen

Familjesocialt arbete

- Handledning och rådgivning gällande fostringsfrågor
- Stöd för ett gott delat föräldraskap

Barnvårdsförening

- Handböcker
- Individuella samtal eller gruppsamtal

Medling

- Professionellt utomstående stöd vid vårdnadshavarnas konflikt gällande kommunikationen i familjen
- Målet är att hitta en överenskommelse

Samtalskontakt åt vårdnadshavaren

- Erbjuder samtalsstöd åt vårdnadshavare som har utmaningar med det psykiska måendet eller t.ex. användning av rusmedel
- Målet är att stärka måendet och handlingsförmågan

7 Diskussion

I detta kapitel beskriver skribenterna sina egna upplevelser kring arbetet och tematiken. En beskrivning över den professionella utvecklingen finns också med i kapitlet. Slutligen beskrivs beaktandet av de etiska principer som gjorts under arbetsprocessen.

7.1 Reflektion över det egna arbetet

De många barn som lever i skilsmässofamiljer drabbas ofta negativt. Småbarnspedagogiken ses som den trygga och stabila punkten i barnets vardag och den faktor som har kapacitet att stöda barnet. Vårdnadshavarna går också igenom en tung period i livet och även de behöver få stöd. Barnet är det viktigaste för vårdnadshavarna och de vill barnets bästa, men de lyckas inte alltid tillgodo se barnets behov. En central punkt, då det kommer till vårdnadshavarnas möjlighet att visa sin närvaro, är att vara delaktig i barnets småbarnspedagogik på det ställe där det finns utomstående personer som kan fungera som stöd. Genom att vårdnadshavarna får vara delaktiga känner barnet sig bekräftad och den positiva självkänslan stärks. Detta har även en positiv effekt på vårdnadshavarna, då de har möjlighet att stöda sitt barn och visa sin delaktighet.

Vårdnadshavare som har separerat har ofta utmaningar i sitt samarbete och i processen att handla i ärenden gällande barnet, så som detta examensarbete beskriver. Produkten fungerar som ett stöd för att möjliggöra vårdnadshavarnas delaktighet. Delaktigheten förutsätter ett gott psykiskt mående hos såväl barn som vårdnadshavare samt ett fungerande samarbete mellan de olika parterna under barnets uppväxttid såväl före som efter separationen.

Under arbetsprocessens gång ändrade skribenterna riktlinje från en litteraturstudie till ett verksamhetsinriktat examensarbete. Detta för att de ansåg en produkt som denna vara mera gynnsam för den egna utvecklingen inom pedagogiken, men framför allt för att den kan anses vara behövlig inom småbarnspedagogiken. Skribenterna ansåg att det var svårt att hitta tillräcklig och punktlig forskning kring skribenternas frågor och ansåg att en litteraturstudie inte är tillräcklig. Skribenterna upplever att det vore viktigt med fortsatt forskning i tematiken, då skilsmässor och separationer mellan ogifta par redan sedan en rätt lång tid tillbaka är en allt vanligare utmaning för barnfamiljer, även i Finland. De

stigande skilsmässokurvorna har redan för många år sedan beskrivits som en ny trend i vårt samhälle och journalistiken publicerade i samband med den nya utvecklingen rubriker om att nästan hälften av alla parrelationer leder till separation. Enligt skribenternas åsikt är det inte barnets fel om det föds inom den relativt stora andelen parrelationer som väljer att separera, och att barnets välmående och utveckling måste tryggas med hjälp av en utstuderad, välgenomtänkt och en i all synnerhet, jämlik handlingsplan. Detta sätter stora utmaningar på den professionella fronten i alla finländska enheter som jobbar med småbarnspedagogik.

Genom att i ett tidigt skede kunna stöda familjerna och stärka de betydelsefulla delområdena såsom t.ex. delaktighet, kan man minska behovet av vidare åtgärder. Skribenterna anser att den främsta fördelen och styrkan i detta examensarbete är produkten i sig själv, d.v.s. affischen. Affischen har fått positiv feedback och pedagoger anser den vara behövlig. Affischens svaghet är den, att den för att uppnå visuella krav, förblir en ytlig slutsats av den bakomliggande teorin, och därmed presenteras på en mycket generell nivå. De bakomliggande faktorerna till affischens budskap kan inte på bekostnad av affischens presentationskriterier egentligen göras mer specifika. Skribenterna upplever ändå att de under arbetsprocessen själva har fått en bred kunskap om tematiken, samt att andra som arbetar med affischen, kommer att ha nytta av att läsa bakgrundsteorin.

Med detta arbete hoppas skribenterna att intresset kring tematiken har väckts hos många anställda och även vårdnadshavare, samt att den kunskap som beskrivs i arbete kommer att användas inom småbarnspedagogiken.

7.2 Professionell utveckling

Arbetet har medfört professionell utveckling hos skribenterna, enligt deras egen upplevelse. Utvecklingen handlar om förhållningssättet till tematiken och till de personer som befinner sig i en utsatt livssituation. Även kunskapen kring hur de olika delområdena har haft en effekt på varandra och hur flera områden kan utvecklas genom specifika insatser på behövliga områden, har haft en stor betydelse för skribenternas insikt och inläring i det studerade ämnet. Utöver den kunskapsmässiga utvecklingen ser skribenterna att deras förmåga att upptäcka, analysera och producera text har utvecklats under arbetsprocessen.

7.3 Examenarbetets beaktande av etiska principer

Med en tillräcklig fortsatt forskning med medföljande lösningar, kunde alla familjer erbjudas ett automatiskt och allmänt stöd i ett tidigt skede, för att undvika vidare, sena stödåtgärder, som vanligtvis är både psykiskt påfrestande för familjen och bekostande för samhället. Såsom har nämnts, kunde man allmänt informera om åtgärder och rekommendationer vid separationer i ett tidigare skede av småbarnspedagogiken, som allmän information. Statistiken har trots allt bevisat, att andelen separationer är något som varje nybliven förälder i Finland bör kunna beakta som ett möjligt utfall, även om fallet inte tidigare har varit så i våra historiska finländska förhållanden.

I detta examensarbete har skribenterna valt att använda begreppet vårdnadshavare i stället för förälder, eftersom de vuxna som ansvar för barnets uppväxt inte behöver vara barnets biologiska förälder. Föräldraskap handlar inte enbart om det genetiska släktskapet, även om detta utgångsmässigt är en drivande och mycket grundläggande faktor i alla barnförälder förhållanden. Föräldraskap handlar ibland även om en trygg vuxen som erbjuder en sund barndom åt barnet i en god uppväxtmiljö var barnet kan utvecklas.

Genom arbetsprocessen har skribenterna valt att beakta hela familjen, men dock inte så att syskons och övriga släktingars eller närstående vuxnas roll får någon större roll i studien. Skribenterna beaktar främst hur de olika utmaningarna mellan småbarnspedagogiken och hemmet fungerar ur ett specifikt barns synvinkel. Som det ytligt beskrivs i arbetet, är en skilsmässa dock en alltomfattande omvändning som i de flesta fall påverkar alla familjemedlemmar och eventuellt även många andra nära släktskapsband inom familjen, i större eller mindre utsträckning. Därför borde så många barn och vårdnadshavare som möjligt bli erbjudna stöd i ett tidigt skede, som familj. Då alla familjemedlemmar beaktas och stöds, är resultatet mera hållbart och som resultat kan de alltomfattande konsekvenserna av skilsmässan eller separationen, bli mindre.

Skribenterna har använt sig av aktuell och relevant litteratur samt forskning. Källor som kan anses vara olämpliga eller i första hand föråldrade p.g.a. eventuella eller specifika ändringar som har skett i det finländska samhället, har uteslutits. Källorna är korrekt hänvisade till i examensarbete. Arbetet och produkten beaktar normala etiska principer såväl i den teoretiska presentationen som i de analytiska momenten.

Källor

Andersson J., 2021. *Pappor i vårdnadstvister*. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1590307/FULLTEXT01.pdf> Hämtad 01.10.2021

Auerspreng F., Vlask T., Ponocny I., & Barth A., 2019. *Long-term effects of parental divorce on mental health-A meta analysis*. Tillgänglig: https://www.sfu-linz.ac.at/wp-content/uploads/PSY_Pub_Parental-Divorce-Paper-SFU-Linz.pdf Hämtad 26.09.2023

Barnvårdsföreningen, 2023. *Skilsmässa*. Tillgänglig: <https://www.bvif.fi/foraldrar/skilsmassa/> Hämtad 01.10.2023

Cederlund C., & Berglund S-A., 2014. *Socialpedagogik: pedagogiskt socialt arbete*.

Churchill A., & Fagan P., 2005. *The effects of divorce on children*. Tillgänglig: [Microsoft Word - Divorce Paper Jan11.doc \(frc.org\)](#) Hämtad 18.09.2023

Ding D., Gale J., Bauman A., Phongsavan P., & Nguyen B., 2021. *Effects of divorce and widowhood on subsequent health behaviours and outcomes in a sample of middle-aged and older Australian adults*. Tillgänglig: <https://web-p-ebSCOhost-com.ezproxy.ar-cada.fi:2443/ehost/detail/detail?vid=11&sid=c53384e7-6a9d-4973-8f6f-5aa020b3d9e6%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=34341364&db=cmedm> Hämtad: 20.9.2023

Domstolsväsendet, 2022. *Medling i tvistemål*. Tillgänglig: <https://oikeus.fi/tuomi-oistuimet/sv/index/malocharenden/tvistemal/medlingitvistemal.html> Hämtad 01.10.2023

Eriksson K., 2012. *Barns upplevelser av skilsmässa*. Tillgänglig: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40119/Eriksson_Kristel.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad 20.09.2023

Europeiska arbetsmiljöbyrån., u.å. *Verktygslåda för kampanjer- Affischer*. Tillgänglig: <https://healthy-workplaces.osha.europa.eu/sv/tools-and-publications/campaign-toolkit/campaign-examples-and-tools/promotion/posters> Hämtad:13.11.2023

Fodstad F., Daly J., & Karlsson N., 2019. *Att stöda ett gemensamt föräldraskap under och efter separation*. Tillgänglig: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/336871/ex-amensarbete%20Joanna%2c%20Fanny%2c%20Natalie%2027.4-20.pdf?sequence=2&isAllowed=y> Hämtad 20.09.2023

Hansson A., Pastewka M., & Nordström L., 2020. *Småbarns anknytning till föräldrar vid skilsmässa och växelvist boende*. Tillgänglig: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/341722/Hansson_Pastewka_Nordstr%C3%B6m.pdf?sequence=2&isAllowed=y Hämtad 20.09.2023

Hägglom J., 2021. *Den ökade komplexiteten i vårdnadstvister- en studie i hur socialarbetare upplever sin roll i arbete med utredningar gällande vårdnad, boende och*

umgänge. Helsingfors universitet Tillgänglig: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c62e6851-a7d3-4257-99be-45b0a8694a1e/content> Hämtad 26.09.2023

Inberg C., (2021). *Positiivinen pedagogiikka lapsen tukena varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. [Examensarbete, Jyväskylän yliopisto]. Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/77670/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-202109064790.pdf> Hämtad: 12.10.2023

Institutet för hälsa och välfärd, 2023. *Familjecenter*. Tillgänglig: <https://thl.fi/sv/web/barn-unga-och-familjer/social-och-halsovardstjanster/familjecenter> Hämtad 01.10.2023

International federation of social workers, u.å. *Yrkesetiska riktlinjer för socionomer*. Tillgänglig: https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/ifsw-cdn/assets/Sweden_et-hics_swe.pdf Hämtad 05.11.2024

John H., (1986) *Child Psychology in Action- Linking Research and Practice*. Tillgänglig: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315183329/child-psychology-action-john-harris?refId=59010a38-691e-4692-bcfa-36fab76c8c5a&context=ubx> Hämtad:11.10.2023

Kastren C., 2018. *Föräldrasamarbete efter separation-hur kan professionella inom småbarnspedagogik stöda barnet och familjen*. Tillgänglig: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/144017/kastren_cecilia.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kaplan S., Skolnik L. , & Turnbull A., (2009). Enhancing the Empowerment of Youth in Foster Care: Supportive Services. Tillgänglig: <https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.arcada.fi:2443/ehost/detail/detail?vid=3&sid=913f88b2-baa8-45b5-bd85-98961953d56c%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=37012284&db=a9h> Hämtad:11.10.2023

Katherine M. (1997) Dunlap Family Empowerment: One Outcome of Cooperative Pre-school Education. Tillgänglig: <https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.arcada.fi:2443/ehost/detail/detail?vid=5&sid=fdd93ac7-9050-4494-b4e0-a9312b3429c9%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=24229029> Hämtad:11.10.2023

Kerig P., u.å. *Assessing the links between interperintal conflict and child adjusment: The conflicts and problem-solving scale*. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/profile/Patricia-Kerig/publication/232506616_Assessing_the_Links_Between_Interparental_Conflict_and_Child_Adjustment_The_Conflicts_and_Problem-Solving_Scales/links/0912f50c131e798b96000000/Assessing-the-Links-Between-Interparental-Con-flict-and-Child-Adjustment-The-Conflicts-and-Problem-Solving-Scales.pdf

Hämtad 26.09.2023

Klasson M., 2005. *Handbok för separerade föräldrar: om det svåra, men nödvändiga samarbete.-för barnets skull*. Informationsförlaget

Kristjansdottir J., 2005. *Vårdnadstvister, sett utifrån mödrars erfarenheter av barnperspektiv*. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:189497/FULL-TEXT01.pdf> Hämtad 01.10.2023

Lag angående vårdad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2019/20190190> Hämtad 13.09.2023

Lag om småbarnspedagogik 13.7.2018/540. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2018/20180540> Hämtad 13.09.2023

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra)*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.

Lehtola E., & Sund J., 2017. *Det kommer alltid finnas barn med skilda föräldrar*. Tillgänglig: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/128025/Examensarbete.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad 20.09.2023

Mannerheims barnskyddsförbund., 12.8.2022. *Barnets rättigheter vid skilsmässa*. Tillgänglig: <https://www.nuortennetti.fi/sv/relationer/foraldrars-skilsmassa/barnets-rattigheter-vid-skilsmassa/> Hämtad: 18.9.2022

Palmtag, E., 2022. *Like ripples on a pond: The long-term consequences of parental separation and conflicts in childhood on adult children's self-rated health*. Tillgänglig:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352827322000799>
19.9.2023

Hämtad:

Palojärvi H., (2009). *VERTAISTUKI VOIMAANTUMISEN VÄLINEENÄ SOSIAALITYÖSSÄ- Miten NOVAT-ryhmä auttaa ja tukee, kun naisella on paha olo? EX-AMENSARBETE??*. Tillgänglig: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=de2042b2-f94e-4426-b737-de704e430061> Hämtad:12.10.2023

Purtell K., Jiang H., Sayers T., Dore R., & Pelfrey L., (2021). Teacher Perceptions of Preschool Parent Engagement: Causal Effects of a Connection-Focused Intervention. Tillgänglig: <https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.arcada.fi:2443/ehost/detail/detail?vid=4&sid=c3ba1d92-86b2-42d4-bc91-9b54adf61f56%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=158999512&db=a9h> Hämtad: 15.11.2023

SLU., 2018. *Vetenskaplig poster (ppt)*. Tillgänglig: <https://student.slu.se/studier/examensarbeten/att-gora-en-vetenskaplig-poster/> Hämtad: 13.11.2023

Social- och hälsovårdsministeriet, u.å. *Mentalvårdstjänster*. Tillgänglig: <https://stm.fi/sv/mentalvardstjanster> Hämtad 01.10.2023

Statistikcentralen, 2010. *Merparten av barn bor i tvåföräldrarsfamiljer*. Tillgänglig: https://www.stat.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_kat_005_sv.html Hämtad 10.09.2023

Statsrådet, 2014. *Medling i vårdnadstvister med hjälp av ett sakkunnigbiträde togs i bruk i hela landet*. Tillgänglig: <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1271139/medling-i-vardnadstvister-med-hjalp-av-ett-sakkunnigbitrade-togs-i-bruk-i-hela-landet> Hämtad 13.09.2023

Sheridan S., Koziol N., Witte A., Iruka I., & Knoche L., (2019) *Longitudinal and Geographic Trends in Family Engagement During the Pre-kindergarten to Kindergarten Transition*. Tillgänglig: <https://web-p-ebsohost->

com.ezproxy.arcada.fi:2443/ehost/detail/detail?vid=3&sid=1f2226a6-2895-4ef7-b63e-849b45489e47%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=142341518 Hämtad: 4.10.2023

Taskinen S., 2001. *Barnets bästa vid skilsmässa: handbok för socialväsendet*. Stakes

Tilastokeskus, 2022. *Kotitalouksien häilyvät rajat – eroperheiden lasten asumisjärjestelyt haastavat tilastointia*. Tillgänglig:

<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/kotitalouksien-hailyvat-rajat-eroperheiden-lasten-asumisjarjestelyt-haastavat-tilastointia/> Hämtad: 10.9.2023

Tilastokeskus, 2020. Perheet 2020. Tillgänglig: https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_fi.pdf Hämtad: 6.12.2023

Unicef, u.å. *Barnkonventionen*. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten> Hämtad 12.09.2023

Utbildningsstyrelsen, 2022. *Grunderna för planen för småbarnspedagogik*. Tillgänglig: <https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/grunderna-planen-smabarnspedagogik-2022> Hämtad: 13.9.2023

Vellymaly K., 2012. *Parental involment at Home: Analyzing the influence of parents socioeconomic status*. Tillgänglig: <https://core.ac.uk/download/pdf/236305233.pdf> Hämtad 13.09.2023

Wahyuni A., 2017. *The power of verbal and nonverbal communication in learning*. Atlantis press. Tillgänglig: <https://www.atlantis-press.com/article/25890842.pdf> Hämtad 15.10.2023

Zhang Q., (2015). Defining 'meaningfulness': *Enabling preschoolers to get the most out of parental involvement*. Waiariki Institute of Technology, New Zealand. Australian Journal of Early Childhood. Volume 40 Number 4 December 2015, pp.

Zucker A., Montroy, J., Master A., Assel M., McCallum C., Yeomans-Maldonado G. (2021). *Expectancy-value theory & preschool parental involvement in informal STEM learning*. Tillgänglig: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0193397321000836> Hämtad: 13.9.2023

Äktenskapslag 13.6.1929/234. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1929/19290234> Hämtad 13.09.2023